

Pleidooi voor de Psalmen

Eveneens verschenen van Tom Wright

Eenvoudig christelijk
Verrast door hoop
Goed leven
Gewoon Jezus
Hoe God koning werd

In zijn serie 'de Bijbel voor iedereen':

Matteüs voor iedereen (twee delen)
Marcus voor iedereen
Lucas voor iedereen (twee delen)
Paulus voor iedereen – Romeinen (twee delen)
Paulus voor iedereen – 1 Korintiërs
Paulus voor iedereen – Gevangenisbrieven
Paulus voor iedereen – Galaten, Tessalonicenzen
(overige delen in voorbereiding)

Tom Wright

Pleidooi voor de Psalmen

We kunnen niet zonder

 Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

Eerste druk: augustus 2014
Tweede druk: oktober 2016

© Nicholas Thomas Wright 2013
Oorspronkelijk uitgever HarperCollins Publishers, New York, U.S.A.
Oorspronkelijke titel *The Case for the Psalms – Why They Are Essential*
© Nederlandse editie: Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172,
8800 AD Franeker, 2014

Vertaling Kees van der Ziel
Omslagontwerp Garage/BNO

www.uitgeverijvanwijnen.nl
ISBN 9789051944815
NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd in welke vorm dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form whatsoever without previous written permission from the publisher.

Voor Annabel

*Laat mij voortgaan op een ruime weg,
want steeds zoek ik uw regels.*

Psalm 119:45

INHOUD

1. Inleiding 9
  2. Bid en leef 17
  3. Op de drempel van Gods tijd 32
  4. Waar God woont 55
  5. De bomen van het woud zingen van vreugde 79
  6. Vertrouwd raken met de Psalmen 107
- Nawoord: Mijn leven met de Psalmen 112
- Dankbetuiging 128

HOOFDSTUK 1

Inleiding

Dit boek is een persoonlijk pleidooi. De Psalmen, die samen het prachtige liedboek vormen in het hart van de Bijbel, zijn lange tijd de dagelijkse teerkost geweest die christenen in leven hield, en natuurlijk het Joodse volk, vanaf de vroegste tijden. Toch worden tegenwoordig in veel christelijke kringen de Psalmen eenvoudigweg niet gebruikt. En op veel plaatsen waar ze, als lezing of gezongen, nog wel in gebruik zijn, worden ze vaak gereduceerd tot een paar verzen als 'opvulling' tussen andere onderdelen van liturgie of samenkomst. In het laatstgenoemde geval weten mensen vaak amper wat ze zingen. In het eerstgenoemde geval lijken ze zich niet bewust te zijn van wat ze missen. Dit boek is een poging die trends om te keren, wat ik zie als een dringende taak.

Stel dat de Psalmen verloren waren gegaan en nooit in druk verschenen, in geen enkele bijbel of gebedenboek. Stel je voor dat ze daarna opdoken in een verbleekte maar nog steeds leesbare boekrol, die door archeologen ontdekt was in het woestijnzand van Jordanië of Egypte. Wat zou er gebeuren? Eenmaal ontcijferd en vertaald zouden ze wereldwijd voorpaginanieuws zijn. Geleerden uit allerlei vakgebieden zouden hun verwondering uitdrukken over de schoonheid, de inhoud en de dichtkunst van deze oude liederen van aanbidding.

De Psalmen behoren tot de oudste gedichten ter wereld, en ze kunnen nog steeds wedijveren met elke vorm van poëzie uit alle antieke of moderne culturen, waar ook maar ter wereld. Ze zijn vol kracht en passie, gruwelijke ellende en uitgelaten jubel, tedere fijngevoeligheid en krachtige hoop. Wie maar een beetje hart en openheid heeft voor nieuwe dimensies van menselijke ervaring, iedereen die van een goed boek of gedicht houdt, iedereen die zicht wil krijgen op de heldere flitsen en op de donkere schuilhoeken van de

menselijke ziel – iedereen met openheid voor de fraaie uitdrukking van een weidse visie op de werkelijkheid, zou op deze gedichten moeten reageren, met de eetlust van een mens die voor een week of twee geen goede maaltijd heeft gehad. Het is er gewoon allemaal.

En, verbazingwekkend genoeg, dit alles gaat niet eens verloren in vertalingen. De meeste poëzie wordt minder wanneer ze vertaald wordt in andere talen, omdat de klank en het ritme van het origineel haar zeggingskracht bepalen. En zeker, het Hebreeuws van deze gedichten is op zichzelf al mooi voor hen die het kunnen oppakken. Maar de Psalmen ontlenen hun effect aan de manier waarop ze de belangrijkste onderwerpen neerzetten. Ze zeggen iets vanuit één invalshoek en herhalen dat vanuit een net iets andere:

*Door het woord van de HEER is de hemel gemaakt,
door de adem van zijn mond het leger der sterren. (33:6)*

*Ik open mijn mond voor een wijze les,
spreek uit wat sinds lang verborgen is. (78:2)*

*Ga ik op weg of rust ik uit, u merkt het op,
met al mijn wegen bent u vertrouwd. (139:3)*

Ook wanneer dit niet gebeurt in opeenvolgende regels, dan nog tref je het vaak aan als je psalmdelen met elkaar vergelijkt, of als je de evenwichtige opbouw van een bundel Psalmen, of een deel ervan, in zijn geheel bekijkt.

Het belangrijke punt hier is dat sommige van de meest belangrijke dingen die wij willen zeggen onze beste woorden vaak net iets te boven gaan. De eerste regel geeft een signaal van een diepe werkelijkheid; de tweede wijst dan op hetzelfde vanuit een net iets ander gezichtspunt. De lezer wordt zo uitgenodigd beide invalshoeken te volgen en de grotere, onuitgesproken waarheid te 'zien' die tussen de regels tevoorschijn komt. Dit betekent niet alleen dat het effect in vertaling vastgehouden kan worden, maar dat dit effect zelf een van de diepste dingen is die de Psalmen voor ons

doen: verhelderen dat de beste mensenwoorden boven zichzelf uit wijzen naar realiteiten waar zelfs grote dichters niet aan kunnen tippen. (Iets dergelijks wordt elders in de Bijbel bereikt – bijvoorbeeld in Genesis dat ons *twee* scheppingsverhalen geeft, met twee voorstellingen in beeldtaal, voor een werkelijkheid die beide te boven gaat.)

Al deze rijkdom zou, zoals ik al zei, de aandacht moeten vangen en enthousiasme wekken bij eenieder met gevoel voor krachtige verwoording van de grote thema's van het menselijk leven. Maar voor hen die, op wat voor manier ook, in de joods-christelijke traditie staan, ligt niet alleen dit alles binnen handbereik, maar nog veel en veel meer. Juist dit maakt het zo frustrerend dat de Psalmen vandaag de dag zo vaak verwaarloosd worden, of op z'n best gebruikt op een plichtmatige en oppervlakkige manier.

In sommige delen van de hedendaagse christenheid worden de Psalmen niet langer gebruikt in het dagelijkse en wekelijkse gebedsleven. Dit is vooral het geval op plekken waar zich een opmerkelijke groei voordeed, in aantallen en energie, niet het minst door charismatische bewegingen in verschillende denominaties. De enorm populaire 'aanbiddingsliederen', die soms hier en daar uitdrukkingen uit de Psalmen gebruiken, maar meestal niet, hebben voor duizenden trouwe en enthousiaste gelovigen het gestage ritme en de geestelijk ontdekkende spiegels van de Psalmen zelf van zijn plaats geschoven. Dit is, naar mijn geloofsinzicht, een grote verarming.

Begrijp me goed: blijf vooral nieuwe liederen schrijven. Elke generatie moet dat doen. Maar het meest originele liedboek van de kerk verwaarlozen, dat is, ronduit gezegd, gekkenwerk. Psalmen zingen en bidden, dat kan op veel manieren; er zijn stijlen van psalmgezing voor elke smaak. Juist dat maakt deel uit van hun blijvende aantrekkingskracht. Ik hoop dat een van de effecten van dit boekje zal zijn dat het een stimulans en aanmoediging is voor allen die zangdiensten leiden in allerlei omgevingen, om goed en biddend na te denken over hoe het oudste gebedsboek van de kerk geïntegreerd kan worden in het reguliere en gewone leven van hun gemeenschappen. De Bijbel zelf reikt ons in de Psalmen het geestelijk wortelsysteem aan voor de grote boom die wij christendom

noemen. Je hoeft geen genie te zijn op tuinbouwgebied om te weten wat er zal gebeuren met de vruchten als de wortels niet in een goede conditie zijn.

Maar ik schrijf dit niet slechts om te zeggen: 'Kijk, dit zijn belangrijke liederen die wij zouden moeten gebruiken en proberen te begrijpen.' Dat is wel waar, maar zo wordt de zaak omgekeerd voorgesteld – alsof de Psalmen het probleem zijn, en wij zouden moeten proberen ze in onze wereld in te passen. In werkelijkheid zijn wij het keer op keer; wij, warrige en verwarde en halfgelovenden als wij zijn, *wij* zijn het probleem; en de vraag is meer hoe *wij* een weg kunnen vinden naar *hun* wereld, naar het geloof en de hoop die op ons afstralen, van Psalm tot Psalm.

Zoals het geval is met alle verzorgde christelijke eredienst vraagt deze aanpak om nederigheid. Een goede liturgie, of die nu plechtig is of informeel, mag nooit blijven steken in een tijd van gemeenschappelijk uiten van emotie, hoe 'christelijk' ook, maar het moet een steeds hernieuwde poging zijn om vol ontzag deel uit te maken van de grote onophoudelijke eredienst die voortdurend al plaatsvindt in de hemelsferen. (Dat is precies waar die indrukwekkende hoofdstukken van Openbaring 4 en 5 over gaan.) De Psalmen bieden ons een manier om deel te worden van een koor van lofprijzing en gebed dat gedurende millennia al gaande is vanuit alle culturen. Wanneer we niet proberen hiervan deel te worden, terwijl we voortgaan met het uitvinden van 'aanbidding' die ver van de Psalmen afstaat, 'aanbidding' die gebaseerd is op gevoelens van vluchtige momenten, lopen we een risico. Namelijk dat we dan lijken op een verwend kind dat, meegenomen naar de top van de Tafelberg, met de stad en de oceaan voor hem, weigert verwonderd zijn ogen uit te kijken naar het uitzicht, omdat hij speelt met zijn 'Game Boy'.

Mijn boek wil in het bijzonder duidelijk maken dat het regelmatige zingen en bidden van de Psalmen een transformatie bewerkt. Het verandert op het diepste niveau ons verstaan van wie wij zijn, of liever, wie, waar, wanneer en wat we zijn: we zijn schepselen die bepaald zijn door ruimte, tijd en materie, en hoewel we als vanzelfsprekend uitgaan van ons normale begrip hiervan, geef ik ter overweging dat de Psalmen vriendelijk, maar met vaste hand,

ons begrip van al deze dingen zullen transformeren. Zij willen daarmee *ons* veranderen, transformeren, zodat onze manier van kijken naar de wereld, naar elkaar en onszelf radicaal anders wordt, een manier waarvan we geloven dat dit Gods manier is. Ik hoop dat mijn uiteenzetting van deze onderwerpen een hulpmiddel zal zijn om uit te leggen en over te dragen waarom ik zo enthousiast ben over de Psalmen, maar nog meer hoop ik dat kerken die wat van de Psalmen vervreemd raakten zo spoedig mogelijk ernaar terugkeren, en dat zij die er wel gebruik van maken, maar met weinig grip op wat ze werkelijk willen zeggen, er op een nieuwe manier binnengeleid worden.

De Psalmen transformeren zo wat ik onze 'levensbeschouwing' heb genoemd. Ik gebruik deze term op een specifieke manier zoals ik die de afgelopen twintig jaar heb ontwikkeld. Een 'levensbeschouwing' in deze zin lijkt op een bril: het is iets waar je *doorheen* kijkt, niet iets waar je *naartoe* kijkt. Zo opgevat zijn levensbeschouwingen complex; en bestaan ze uit een maalstroom van verhalen, symbolen, gewoontegedrag, ingewortelde aannames als antwoord op sleutelvragen (Wie zijn wij? Waar zijn wij? Wat is er verkeerd? Wat is de oplossing? En wat is de tijd waarin we leven?). Dit uitgewerkte begrip 'levensbeschouwing' heeft haar wortels in sommige aspecten van de filosofie van het Europese continent, hoewel ik in mijn uitwerking enigszins andere wegen ga. Ik heb dit alles op verschillende plaatsen uiteengezet, zoals in de delen van mijn serie over *Christian Origins and The Question of God*.

Dit boek doet geen poging uit de doeken te doen wie de Psalmen schreef of wanneer. Ook de theorieën over hoe ze bewerkt zijn en hun huidige vorm kregen, bespreek ik niet. Dat zijn belangrijke vragen, maar niet voor dit boek. Joodse en christelijke tradities zien koning David, die duizend jaar voor Jezus leefde, als de schrijver van de Psalmen; de wetenschappers, als altijd erop gespist om naïef en onbevooroordeeld te zijn, hebben ze soms veel later gedateerd – in de periode van drie- tot vijfhonderd jaar voor Christus. Onze kennis van de vroege geschiedenis van Israël is op haar best fragmentarisch, wat een biljarttafel met een nogal hobbelig laken oplevert, waarop het moeilijk biljarten is met oude bewijzen. Het

is niet te bewijzen dat welke Psalm ook maar teruggaat op koning David zelf, maar men kan evenmin bewijzen dat geen van de Psalmen dat doet. Veel van de Psalmen reflecteren duidelijk de taal en de achtergrond van veel latere perioden. Zoals het gaat met onze moderne gezangboeken kan dit veroorzaakt zijn door latere redactionele ingrepen, of het kan zijn dat ze gecomponeerd zijn door schrijvers die zichzelf zagen staan in een poëtische traditie waarvan men geloofde dat deze terugging naar de begintijd van Israëls monarchie. Deze debatten lieten soms moderne theorieën aangaande ‘inspiratie’ zien (werkt die door een individu of door gemeenschappen?), maar er is niets wat erop wijst dat de oude Israëlieten wakker lagen van zulke dingen.

Het getuigt van de meeste wijsheid, lijkt mij, aan te nemen dat de Psalmen, in hun huidige vorm, gebundeld en gevormd werden in de tijd van de ballingschap in Babel (vanaf de zesde eeuw voor Christus), toen paradoxaal genoeg het volk, dat het ondenkbaar vond om ‘het lied van de HEER op vreemde grond’ te zingen, tot de bevinding kwam dat juist het zingen van deze liederen (en het maken van enkele nieuwe) een van de weinige dingen was, die voorkwamen dat ze gek werden en die hun hoop gaven. Ze vormden het basisliedboek van de tweede tempel in Jeruzalem (vanaf de herbouw van de tempel na de terugkeer uit de ballingschap, die begon rond de overgang van de zesde naar de vijfde eeuw voor Christus), ook van de duizenden lokale Joodse samenkomsten, in ‘synagogen’ overal ter wereld en in het heilige land zelf. Dat staat wel vast.

Een voorbehoud is hier op zijn plaats. Het is waarschijnlijk dat in de eerste tempel in Jeruzalem, en misschien evenzo in de tweede tempel, toen die herbouwd was, de *zangers* Levieten waren die getraind waren om muziek te maken in naam van heel het volk. Net als met de offerdienst kwamen de mensen zelf naar de tempel, maar de aangestelde priesterorden voerden de daad van het lofoffer uit namens hen. Dit betekent niet dat de meerderheid van de tempelbezoekers onwetend was van wat er gezongen werd of dat de woorden en de muziek hen niet raakten. Het betekent alleen dat ze bijna zeker een meer ontwikkeld gevoel van gemeenschapszin hadden dan gewoon is in onze tijd van modern westers individualisme.

De aanbidding was die van het hele volk van God, zelfs als sommige mensen er speciaal voor aangewezen waren, en getraind en toegerust om er publiekelijk uiting aan te geven. Buiten de tempel in Jeruzalem ontwikkelden de Joden centra voor ontmoeting en eredienst die 'synagogen' genoemd worden. Tot onze frustratie weten we niet zo veel als we wel zouden willen over hoe de Joden in de eerste eeuw hun reguliere erediensten in de synagogen vormgaven. Dat geldt zowel van de synagogen in het heilige land zelf als van die in de Joodse diaspora. Het is echter zeer waarschijnlijk dat de Psalmen daar een belangrijke plaats hadden en dat de gewone synagogebezoekers aangemoedigd werden om mee te zingen en zich deze liederen eigen te maken.

Dit betekent vanzelfsprekend dat de Psalmen het liedboek vormden dat Jezus en zijn volgelingen uit het hoofd kenden. Zelfs in de moderne wereld van vandaag, nu elektronische speeltjes de behoefte aan memoriseren radicaal gereduceerd hebben, kunnen de meesten van ons zich nog de liedjes uit hun jeugd herinneren, geestelijke of wereldse, zoals die populair waren in onze kinder- en tienerjaren. Jezus en zijn tijdgenoten zullen de Psalmen door en door gekend hebben. Paulus zal ze gebeden en gezongen hebben vanaf zijn vroegste kinderjaren. Wat Jezus geloofde en begreep van zijn eigen bestemming en roeping, en wat Paulus leerde begrijpen van Jezus' unieke levenswerk, dat alles geloofden en begrepen ze binnen een wereld gevormd door de Psalmen. Dezelfde vorming is, opmerkelijk genoeg, beschikbaar voor ons in het hier en nu. Dat is het refrein van mijn 'lied'.

Dit boek is meer dan een puur intellectueel betoog. Daarom wil ik ook mijn eigen leven inbrengen als een voorbeeld hoe de Psalmen werken in ons bestaan, en hoe ze daar vlees en bloed kunnen worden. Ik heb daarom een nawoord toegevoegd met de titel 'Mijn leven met de Psalmen' waarin ik door voorbeelden hoop te laten zien wat ik in de voorafgaande hoofdstukken beargumenteerd heb.

Een technische notitie: ik volg de nummering voor de Psalmen zoals we die vinden in de Hebreeuwse Bijbel, zoals ook de meeste Engelse en Nederlandse vertalingen doen. Uitzonderingen daarop

zijn die rooms-katholieke vertalingen die de Vulgaat, een Latijnse vertaling, volgen. Deze is op haar beurt gebaseerd op de Septuaginta, de Griekse vertaling gemaakt door Joodse geleerden in Egypte ongeveer tweehonderd jaar voor de komst van Jezus en die daarna gebruikt en misschien bewerkt werd door christelijke kopiïsten. De Septuagint volgt een afwijkend systeem, dat Psalm 9 en 10 als één Psalm behandelt, zodat de nummering daarna telkens een minder is dan de Hebreeuwse, Engelse of Nederlandse vertalingen. Dat maakt bijvoorbeeld dat de beroemde ‘herderspsalm’ die de meeste lezers kennen als Psalm 23 daar Psalm 22 is. De Psalmen 114 en 115 zijn ook gecombineerd (als 113), maar 116 is weer verdeeld (als 114 en 115), zodat wat in de meeste vertalingen 117 is 116 is. Ten slotte, 147 is verdeeld (in 146 en 147), zodat de laatste drie Psalmen, 148, 149 en 150, net als de eerste acht, dezelfde nummering hebben in alle vertalingen.

Dus in rooms-katholieke bijbels en liturgieën is de nummering van de meeste Psalmen enigszins afwijkend van die in de vertalingen gebaseerd op het Hebreeuws.

HOOFDSTUK 2

Bid en leef

In de inleiding heb ik gezegd wat ik met dit boek hoop te bereiken. Deze hoop wordt gedragen door twee motieven. Nu wij in ons belangrijkste onderwerp duiken, moet ik die motieven eerst verhelderen. Het eerste is van persoonlijke aard en gemakkelijk te verwoorden. Het tweede is meeromvattend en wat complexer.

Ten eerste, het denken over de Psalmen is voor mij als het nadenken over ademen. Ik adem altijd, maar ik neem zelden een pauze om na te denken over wat er zou gebeuren als ik zou proberen te stoppen met ademen. Precies zo heb ik heel mijn leven de Psalmen gezongen, en gelezen. Vanaf mijn vroegste jaren van kerkgang in de anglicaanse traditie was dat zo, gedurende geweldige tijden van gemeentezang in de traditie in de Engelse kathedralen en verder als onderdeel van mijn eigen dagelijkse Bijbellesing. Het was iets om voortdurend op terug te vallen – of liever als de ruggraat voor al het andere wat ik deed.

In deze overdenkingen grijp ik dus de gelegenheid aan om een stapje terug te doen om wat heel mijn leven aanwezig was onder de loep te nemen en te vragen: ‘Wat zijn deze gedichten die ik heel mijn leven heb gebeden en gezongen? Wat deden ze met mij, of in mij, hoe hielpen ze mij in wat ik deed of werd?’ Ik hoop dat, terwijl ik deze vragen probeer te beantwoorden, mijn lezers bemoeidigd en gestimuleerd zullen worden om dezelfde vragen voor zichzelf te stellen.

Ten tweede, naast die levenslange gewoonte van omgang met de Psalmen, ben ik al sinds lange tijd gaan nadenken over de Psalmen vanuit het perspectief van gelovige Joden uit de tweede tempelperiode. Dat hoort tot het normale takenpakket van ieder die onderzoek doet, zoals ik vele jaren deed, om te begrijpen wat de oorsprong is van het christendom in zijn historische context.

De Psalmen zijn enorm belangrijk in het Nieuwe Testament. Welke lijst van Bijbelse aanhalingen en toespelingen in het Nieuwe Testament je ook maar bekijkt, een vluchtige blik daarop zal dat aan het licht brengen. Jezus zelf haalde Psalmwoorden aan of verwees ernaar als iemand die ze vanaf zijn vroegste jeugd had gebeden en overdacht. Paulus verwees naar meerdere Psalmen en weefde ze op een heel ingenieuze manier in het tapijt van zijn opmerkelijke theologie. Maar op de achtergrond van deze uitdrukkelijke verwijzingen staat, zo geloof ik, een wereld van Joodse mensen die de Psalmen dag in dag uit, en maand na maand zongen en baden. Zo lieten ze de Psalmen toe hun karakter vorm te geven, alsook hun wereldbeschouwing te scheppen. Ze boden ook het kader voor de manier waarop ze de rest van de Schriften lazen en (niet het minst) gaven de Psalmen voedsel en een bron voor het actieve leven dat ze leidden, en voor de brandende hoop die hielp om te blijven vertrouwen op God, de schepper van de wereld, zelfs wanneer alles grauw en uitzichtloos lijkt. Want welk deel van het Oude Testament we ook nemen, het is altijd goed om te vragen: 'Hoe zouden vrome Joden aan het einde van de eerste eeuw dit hebben gehoord, gelezen, gezongen of gebeden?' Dit is in het bijzonder van toepassing op de Psalmen. Over welke Joden welke Schriften bestudeerden, daarover krijgen we geen volledige zekerheid, maar we slaan niet in de lucht als we zeggen dat ze de Psalmen gebruikten als het gebedsboek om op terug te vallen. In die wereld groeide Jezus op.

Alles wat we weten over Jezus brengt ons ertoe te zeggen, dat hij natuurlijk het geheel van Israëls heilige boeken, ook de Psalmen, op een nieuwe manier las. Het was dramatisch verschillend en maakte onderdeel uit van zijn eigen opvatting van wat Israëls God tot stand wilde brengen in en door zijn volk. Maar deze nieuwe kijk op de roeping van Israël, en het besef van zijn eigen roeping binnen dat geheel, en het besef van hoe de Schriften van Israël hem in die richting wezen en hem ondersteunden in zijn resolute aankondiging van het koninkrijk van God, zelfs al bracht dit hem naar het kruis, dit alles was een nieuwe wending binnen die grote traditie, niet iets wat er helemaal buiten stond.

Dit betekent dat Jezus en zijn eerste volgelingen leefden binnen

de onuitgesproken wereldbeschouwing die ze deelden met hun Joodse tijdgenoten, maar zeer bepaald niet met de moderne westerse wereld. Zoals ik al zei, is 'wereldbeschouwing' een lastige term. Maar het heeft nog steeds nut als wij, om de betekenis ervan te doorgronden, onder de oppervlakte moeten graven van wat de vroege christenen geloofden en hoopten, en hoe ze leefden, en zo te begrijpen wat hun geheim was.

Op dit punt is het belangrijk een veelvoorkomend misverstand uit de weg te ruimen. Men heeft vaak verondersteld dat het belangrijkste verschil tussen de wereldbeschouwing van waaruit de vroege christenen leefden en de wereldbeschouwing waar de meesten van ons mee opgroeiden erin bestaat dat de eerste bij de 'oudheid' hoorde en dat de tweede 'modern' is. Aangezien wij 'in de moderne wereld leven', wordt dan vaak aangenomen dat we niet anders kunnen dan de wereldbeschouwing van de 'oudheid' afwijzen als gedateerd, voorwetenschappelijk en gebaseerd op onwetendheid en bijgeloof. De keerzijde is dat we de 'moderne' aannemen als verondersteld up-to-date en gebaseerd op wetenschap, technologie, en al de wijsheid van een moderne 'vrije' samenleving. Dit is echter een radicale misvatting.

Het belangrijkste verschil tussen de wereldbeschouwing van de eerste christenen en de wereldbeschouwing van de meeste westerse mensen heeft niets van doen met 'oudheid' en 'moderniteit'. Afgezien van een enkel raakvlak heeft het bijna niets van doen met de ontwikkeling van de moderne wetenschap. Het belangrijkste verschil is dat de eerste christenen, als Joden van de eerste eeuw die geloofden dat de God van Israël zijn oude beloften vervuld had in Jezus van Nazaret, waren wat ik en anderen noemen 'creational monotheïsten': dat wil zeggen, zij geloofden dat de enige God en schepper, nadat hij de wereld gemaakt had, in een actieve en dynamische relatie ermee bleef omgaan. Wat meer is, zij geloofden dat deze God beloofd had terug te keren naar zijn volk aan het einde van hun lange en verdrietige jaren van verlatenheid en ellende, om dan in hun midden te wonen en een koninklijke heerschappij op te zetten, zowel op aarde als in de hemel. En zij geloofden dat in Jezus van Nazaret, en in de kracht van zijn Geest die

werkzaam was in hun leven, deze God nu juist dat gedaan had.

De oude Joden die dit geloof in 'scheppingsmonotheïsme' vorm hadden gegeven, en de vroege christenen die het tot een verrassend nieuwe ontwikkeling brachten, deden dat in een wereld vol filosofieën en wereldbeschouwingen. Een daarvan, niet minder klassiek dan die van de Joden van de eerste eeuw, was de filosofie die bekend werd door de naam van zijn stichter: Epicurus. De filosofie van het epicurisme, in het bijzonder in de ontvouwing en uitleg door de grote Romeinse dichter Lucretius (die ongeveer een eeuw voor Jezus leefde), stelde voor dat de wereld niet geschapen werd door een god of door goden en als zulke wezens al bestonden, deze ver af stonden van de mensenwereld. Onze wereld en onze levens waren gewoonweg onderdeel van een voortdurend zich ontwikkelende kosmos waarin verandering, ontwikkeling, verval en dood geheel werkten op eigen kracht.

Met een pennenstreek bood deze filosofie bevrijding van elke angst voor de goden of van welke verschrikkingen de mensen mischien na hun dood ook maar te wachten stonden. Maar door dezelfde pennenstreek sneed deze elke hoop op lange termijn of eindtijdverwachting af. Populair gezegd was de boodschap: haal je schouders op en geniet van het leven zo goed als je kunt. Klinkt vertrouwd, nietwaar? *Dit is de filosofie die onze moderne westerse wereld grotendeels aangenomen heeft als norm.*

Het probleem waarvoor we staan als we Bijbelgedeelten lezen, bidden of zingen, is niet dat deze 'oud' zijn en dat onze gangbare filosofie 'nieuw' is (en daarom op een of andere manier beter). Het probleem is dat, van de vele klassieke wereldbeschouwingen, de Bijbel resoluut tekent voor het ene klimaat, en veel van de moderne westerse wereld resoluut heeft getekend voor het andere. Onze overheersende moderne westerse wereldbeschouwing is beslist niet meer 'modern' dan de wereldbeschouwing van de eerste christenen. Het enige wat er is gebeurd is dit: veel leidende wetenschappers in de achttiende en negentiende eeuw, die om heel andere (vooral sociale, culturele en politieke) redenen aangetrokken werden door het epicurisme, hebben hun perfect gepaste wetenschappelijke observaties (bijvoorbeeld betreffende de oorsprong en de ontwikkeling van verschillende soorten planten en dieren) geïnterpreteerd

binnen een denkkader dat teruggaat op Epicurus. Vanaf toen was de aanname dat ‘wetenschap’ in feite steun geeft aan deze zienswijze van een afstandelijke ‘god’ en van een wereld die gewoon zijn eigen ding doet. Maar dit is een diepgaande misvatting.

Het epicurisme is natuurlijk een klassieke wereldbeschouwing, maar het kreeg in de westerse moderniteit een nieuw leven alsof het een nieuwe zaak was. Het monotheïsme dat uitgaat van Gods schepping en verbond is eveneens zowel klassiek als modern. Het is enerzijds geworteld in Gods verbond met Abraham zoals beschreven in het boek Genesis, uitgebreid in de geschriften van het verbondsboek, de eerste vijf boeken van de Bijbel, en ontwikkeld in de tradities die we door heel het Oude Testament heen vinden. Anderzijds is het nog steeds springlevend waar volgelingen van Jezus bidden, en zijn met Psalmen doordrenkte evangelie uitleven. Een deel van mijn bezinning in dit boek wil dit duidelijk maken: wanneer de Psalmen hun werk doen in ons en door ons, dan rusten zij ons toe om des te beter te leven door die alternatieve wereldbeschouwing, en deze uit te dragen. De Bijbelse wereldbeschouwing is, zoals ik voorstel, zowel veel meer klassiek dan het epicurisme en ook veel meer up-to-date.

Om de wereldbeschouwing te beschrijven waartoe de Psalmen ons uitnodigen om die ons eigen te maken, besloot ik, als een soort gedachte-experiment, het materiaal in drie afdelingen te ordenen. De Psalmen nodigen hen die ze zingen uit, zoals altijd al, om te leven op de kruispunten van *tijd*, *ruimte* en *materie*. Het boek onderzoekt wat er gebeurt op dit kruispunt – of liever, deze kruispunten. Ik bedoel niet slechts dat tijd, ruimte en materie zelf als drie wegen zijn die bij elkaar komen op een zekere plaats. Soms helpt het wel om op die manier te denken over onze eigen ervaring, namelijk wanneer we worstelen met ons leven in het heden, los van dat in het verleden en in de toekomst: wie ben ik, wat doe ik *nu* (tijd), wat doe ik *hier* (ruimte), en wel in *dit* lichaam (materie) dat God mij gegeven heeft? Dat is ongetwijfeld belangrijk. Maar de kruispunten die mij voor de geest staan, zijn wat ingewikkelder.

In de eerste plaats denk ik aan de kruispunten van de ene soort tijd met de andere. Van onze tijd bijvoorbeeld en Gods tijd, met

daarin aspecten van wat voor ons denken ‘verleden’ is en wat ‘toekomst’, waarbij die in feite samen kunnen komen in wat wij waarnemen en reëel ervaren als het ‘heden’. Ik denk in de tweede plaats aan de kruispunten van de ene soort ‘plaats’ en de andere: onze plaats of ruimte en Gods ruimte. (In de Bijbel worden deze vaak ‘aarde’ en ‘hemel’ genoemd hoewel dat misleidend kan zijn omdat veel mensen van nu denken dat de hemel, als die al bestaat, ver bij ons vandaan is en toch al een heel ander soort realiteit is, maar zo ziet de Bijbel het helemaal niet.) Ik denk in de derde plaats aan de kruispunten binnen de geschapen werkelijkheid, de materiële wereld zoals we die normaal waarnemen, en de manier waarop die schepping nu al ‘vol is van de grootsheid van God’, namelijk dat beloofd is dat die uiteindelijk helemaal nieuw en vervuld zal zijn, tot overvloeiens toe, met diezelfde grootsheid of luister.

Tijd, ruimte en materie: ik heb onlangs over deze dingen geschreven in relatie tot Jezus zelf (zie *Gewoon Jezus*). In feite verraste het me nogal dat ik hierover te schrijven kwam, maar ik ontdekte dat het de enige manier was om uit te leggen hoe sommige dingen binnen de vier evangeliën heel anders voor Jezus en zijn volgelingen moeten zijn geweest, dingen die vandaag de dag heel merkwaardig lijken voor ons. In dit boek wil ik deze drievoudige indeling als een instrument gebruiken om zo dieper door te dringen in de wereld van de Psalmen, en sommige van de diepten van deze diepzinnige gedichten en liederen nader te onderzoeken, de liederen dus die Jezus op een nieuwe en rijke manier tot de zijne maakte.

De Psalmen zijn, zo wil ik voorstellen, liederen en gedichten die ons helpen, niet slechts om deze zeer oude en tegelijk relevante levensbeschouwing te *begrijpen*, maar in feite om er *huisgenoot van te worden* en *vierend mee om te gaan* – deze levensbeschouwing waarin Gods tijd, in tegenstelling tot moderne veronderstellingen, en die van ons elkaar overlappen en kruisen, waarin Gods ruimte en die van ons elkaar overlappen en in elkaar grijpen. En zelfs (dit is natuurlijk nog het meest opzienbarend) de puur materiële wereld van Gods schepping wordt ook nog eens gedrenkt, overgoten en overstroomd met Gods eigen leven, liefde en luister. Juist de Psalmen zullen ons helpen dit alles te begrijpen. Maar het gaat dan

om een begrip dat voortkomt uit een diepere en rijkere kennis – iets wat verbeelding, inzicht en liefde combineert.

Als je de Psalmen zingt en biddend overweegt, dan merk je dat je in een wereld getrokken wordt, waarin bepaalde dingen een zin krijgen die je anders niet ontdekt. In het bijzonder word je dan getrokken in een wereld waar God en Jezus op een nieuwe manier zinvol worden.

Juist daarom is dit boek niet zozeer een uitnodiging om de Psalmen te bestuderen – hoewel ook dat een bijzonder waardevolle bezigheid is – maar om de Psalmen te *bidden* en zo erin en eruit te *leven*.

Veel christelijke tradities, ook die van mijzelf, hebben altijd aangenomen dat dit een absoluut elementair onderdeel is van het christelijke leven. Echter, zoals ik eerder zei, schijnen sommigen in de laatste jaren de Psalmen op te geven, of naar de zijlijn te dringen, door er een paar om te zetten in moderne ‘praise songs’ en de rest ongebruikt te laten liggen. Dat is hetzelfde als wanneer een musicus aanneemt dat hij of zij op concerten kan blijven optreden zonder de dagelijkse discipline van oefenen en oefenen, of als de voetballer die nog steeds verwacht doelpunten te scoren zonder dat hij de moeite neemt op te komen dagen bij de training. De Psalmen vormen de gestage, onafgebroken onderstroom van een gezond christelijk leven. Zij vormden zelfs de gebedspraktijk en roeping van Jezus zelf. En ze kunnen en willen hetzelfde voor ons doen.

De Psalmen doen dit, om te beginnen, gewoon omdat ze poëzie zijn, poëzie op muziek gezet: dit is een klassieke vorm van kunst in duplo. Wie een gedicht schrijft of leest, gaat al een andersoortige ‘wereld’ binnen, anders dan de normale patronen. Een gedicht is niet maar een gewone gedachte met hier en daar een paar wendingen en tierelantijntjes, toegevoegd ter versiering of om gemakkelijk te onthouden. Een gedicht (een goed gedicht tenminste) gebruikt de poëtische vorm om dieper door te dringen in de menselijke ervaring, meer dan alledaags taalgebruik meestal kan doen. Om zo een sluier opzij te schuiven en de hoorder of lezer andere dimensies te laten voelen. Soms roept dit een schok van herkenning op: Ja, denken we dan, *dat is precies hoe ik het aanvoelde, maar ik zou het*

nooit zo helder gezien hebben. Soms komt de schok vanwege het nieuwe: *Ik zou het nooit eerder vanuit die gezichtshoek bekeken hebben, maar nu ik het gezien heb, zal ik het niet vergeten.* Soms is het een combinatie van deze twee, en vaak nog meer bovendien.

Maar wanneer je een gedicht neemt en het op muziek zet dan voeg je er nog een dimensie aan toe. Muziek is vanouds een activiteit van de rechterhersen helft. Het schept een nieuwe en ruimere wereld waarbinnen de rationele analyse van de linker hersen helft haar eigen, maar ondergeschikte werk kan doen. Muziek maakt al gebruik van melodie, harmonie en ritme, net als poëzie gebruikmaakt van metrum, rijm en een soort van verhaallijn, of ten minste het ontvouwen van een gedachte of inzicht. Maar wanneer we naar muziek luisteren en wanneer we een gedicht horen of lezen, doet die muziek of dat gedicht zijn werk niet als we ervoor gaan zitten om alleen te denken over de melodie, de harmonie, het ritme, metrum, rijm of het verhaalontwerp. Wat beide willen bereiken, is nieuwe werelden openen, om ons mee te nemen (zoals we soms zeggen) naar een andere ruimte. Onlangs bezocht ik een poëzievoordracht die niet langer dan een uur duurde, maar toen het voorbij was, voelde het alsof ik een week met vakantie was geweest. Diezelfde ervaring had ik ook bij concerten.

Dit alles is al het geval bij wat doorgaat voor ‘seculiere’ muziek of poëzie. Denk bijvoorbeeld aan sommige van de grote opera’s of aan de opmerkelijke liederen van Franz Schubert, of, zeker ook, aan Bob Dylan of, in Nederlandse context, Boudewijn de Groot. Wanneer de poëzie in kwestie echter een reeks opmerkelijk gevarieerde en toch opmerkelijk samenhangende liederen is, liederen die als doel hebben de God van Israël te prijzen, om zijn liefde en kracht te bezingen zelfs te midden van pijn en verdriet, om zo heel het menselijk leven in zijn tegenwoordigheid te brengen, dan is er zeker een derde dimensie.

Woorden, muziek en aanbidding: de woorden en de muziek zelf zijn tegelijk *daan van aanbidding* en *zelf uitdrukkingen* van aanbidding (daarom kan en moet alle menselijke kunst en vaardigheid voor de schepper God gebracht worden in een offer vol blijdschap).

Ik wilde wel dat dit boek kon zingen zodat ik mijn bedoeling